

עֹז אֱלֹהִים

CONTINUATIO
DISSERTATIONIS PHILOLOGICÆ,
QUORUM DAM
PATRUM ET LUTHERI
EXPOSITIONEM
VERSUS 13. PSALM. LXVIII.
MODESTE EXPENDENTIS,
QUAM
Adprobante Ampliss Facul. Philos ad Parnassum, qui
in Fennigia floret,
Sub Auspiciis & PRÆSIDIO
VIRI, MAXIME REVERENDI atq; CELEBERRIMI
D:NI ISAACI ROSS,
S. S. L. L. PROFESS. Reg. & Ord.
PRO HONORIBUS IN PHILOSOPHIA CONSUETIS
OBTINENDIS,
Publicæ censuræ committit
ABRAHAMUS J. WANOCHIUS,
SATACUNDA-FINLANDUS.

AD DIEM D. V. XIV. MAJ. ANNI MDCCLXIII.
H. A. M. S.

A B O Æ,

Impressit JOH. CHRISTOPH. FRENCHELL.

S. VI.

Paragrapho quinta Dissertationis, quam continua-
mus, notavimus dissensum doctorum, cum vete-
rum, tum eorum, qui post reformationem flo-
ruerunt, circa prius hemistichium v. 13:ii, Psalmi
LXVIII dum illud una pars de conjunctione & muro a-
more Apostolorum inter se, quos volunt heic per Reges
intelligi, exponit; altera plane aliam paraphrasin ver-
borum adoptat, & quidem talem, quæ nostro judicio
& contextui & rationibus linguae Ebreae magis con-
gruit. Sic apparet nos, relicta illa, hanc interpretatio-
nem nostro probare calculo, cuius rei justas videmur
habere caussas; quas brevissimis jam conabimur ex-
pedire. Prima esto hæc:

Si sententia, quam missam facimus, sub incude in
vocetur, facile patet, illam eo potissimum niti funda-
mento, quod verbum bis repetitum רָדֵר וְרָדֵר nescio qua
ratione, a radicibus nominalibus רָדֵר amicus רָדֵר dile-
ctus, deducendum censeant, ut sic sensus qualiscunque
exinde hic oriretur: reges exercituum congregabuntur,
cum Syro; vel confederabuntur, cum Hieronymo; aut
secundum Lutherum: sind unter einander Freunde;
vel etiam, uti LXX interpretes, quos fecutus est vul-
gatus, dilecti dilecti reddens, volunt: τας αγαπητους τας α-
γαπητους. Verum enimvero, ut recte notat Doct. Mart.
Gejerus: nuspian in S. Scriptura reperitur hujusmo-
di verbum a radicibus supra dictis derivatum.

Ar-
chibaldus Joh. CHRISTOPH. RENCKELI.

Argumentum porro, quo sensus hic eorum supra dictus refellitur, petendum est a vocis יְרוּדָה vera radice, quæ est נַרְדָּה fugit, quod prodit Dagesch forte priori et impressum, luculenter indicans abjectionem primæ radicalis נ, post præformativam servilem essentialē, vide gram. Paul. Ebr. p. 245. 246. Non quidem nego fieri etiam compensationem primæ radicalis נ per Dagesch in sequenti, si vocem hanc a יְרוּדָה deducere velles: sed nullibi in Sacro Codice aut apud Lexicographos invenitur hæcce vox verbaliter sumta, consensum aut mutuum amorem significans. Aptissime igitur a נַרְדָּה derivatur, & tum quidem pro frequenterissimo Scripturæ usu, & ratione habita circumstantiarum, fugam commodissime significabit. Sic adhibetur de militibus fugitivis Es. XVI: 3. XXII: 3. Avibus celeriter avolantibus Jer. IV: 25. Prov. XXVII: 8. gentibus, qui vocem DEI magnificam fugiunt, uti Es. XXXIII: 3. Nah. II: 7. itemque aliis Es. XXI: 15. Jer. XLIX: 5. De his velim conf. D. Mart. Gejeri Comment. in Ps. pag. 979. nec non Stock Cl. L. S. V. T. in Tit. נַרְדָּה.

§. VII.

Cæterum non prætereundum est speciosum, quod contra nostram sententiam formari potest dubium. Dicit forte quis: liberalis vobis concedo a נַרְדָּה derivari voices, de quibus controvertitur, nec tamen sic quidquam lucrabimini. Quem namque, vel tironem in litteratura Hebraica, fugit, verbum istud uno plures induere significatus? scilicet præter eum quem vos adoptatis, & generalem, quem Stockius ei tribuit, movendi, et emiri.

jam vagandi, errandi, aberrandi, recedendi conf. Lea
xica; ex quibus vagandi, divagandi notio hic com-
modissima esset: sic enim duplex istud גָּדֵל in melio-
rem partem accipi posset, & locus de divagatione S.
Apostolorum per universum orbem exponi. Qua ra-
tione præterea, interpretatio tot Patrum, doctorum,
qui postmodum floruerent, imprimis nostræ ecclesiæ, in
iis, ipsius Megalandri auctoritate veneranda, saltem qua-
rem, in tuto collocaretur.

Sed ut jam, quid nobis in contrarium videatur
brevissimis, exponamus. Fatemur sane hæc talia non
modo, nec sine specie objici posse, sed revera contra
expositionem nobis probatam a magnis Viris tuisse mo-
ta, Schmidio verbi causa & Michaelis; audiamus u-
trumque ex adnotationibus hujus ad hunc locum: *Ad*
hoc tamen quod de fuga objicitur Schmid. p. 316 adnotat
divagationem Apostolorum significari, non fugæ, sed zeli
& sedulitatis in officio. Immo Apostoli ubivis locorum
exagitati ab impiis, & secundum Christi præscriptum
Matth. X: 23. ex una in aliam civitatem vel regionem
fugientes, hostes tamen suos vicerunt & spolia piis Chri-
sti discipulis distribuenda reliquerunt. Conf. c. c. Act.
VIII: 4. C. XIV: 6 seqq. verum non adeo difficulter
ista diluuntur. *Quo non negamus גָּדֵל varie sumi, nec va-*
gandi notionem Scriptoribus Sacris plane inusitatum
esse contendimus, sed inde contra nos in loco præsen-
ti nil efficitur aliud, quam possilitas sensus illius, quem
quidam volunt, scilicet divagationem Apostolorum per
orbem prædicti; minime vero eum actu obtinere, seu
quod locus sic & non aliter intelligi debeat. Poste-
misi.

rius illud si quis præstare vellet, eum ex. N. Testamento, aut aliis indubitatis, saltem rationum pondere prævalentibus indiciis, id demonstrare oportet. Quod a quoquam huc usque factum nondum meminimus. Auctoritates Patrum aliorumve, si nobis objicis, vide pag. 14, eæ nos in foro veritatis non magnopere movent, quippe quibus, cum in se nullum argumentum probans constituant, autoritates opponimus. Earum certe haud paucas Beat. Gejer. ad h. l. adduxit, & quidem talium virorum, quorum magna pars in Orientis litteris plerisque Patrum multo doctiores fuerunt, quibus integra nubes recentiorum addi posset, si id nunc ageretur; ut numerosam catervam Magistrorum Ju- daicorum taceamus, quibus in rebus Grammaticis & significationibus vocum, non omnino nulla tribui autoritas potest. Tandem quod ad Schmidium & Michaëlis attinet, mallem quidem tantorum in re Philologica & exegética heroum vestigiis insistere, quam ab iis dissentire: sed non aliter permittunt rationes modo adductæ & mox afferendæ.

§. VIII.

Non partum præterea roboris accipit nostra interpretatio, ex duplice, quæ heic comparet, emphasi, qua fuga & inde secuta victoria, plane singularis indolis ac plenaria significatur. Iterat namque Psaltes vocem יְהוָה, quod monente Gejero, fugæ frequen- tiam, continuitatem, consternationisque gravitatem innuit, sicut etiam similis repetitio, apud Prophetam nostrum Regium non infrequens, docet, verbi gratia Psalmo CXXXVII. 7. XLVII. 7. LVII. 2. XXII. 2. אֱלֹהִים

לְאָלָה, ut plures locos alios taceam. Primus scilicet fit filios Edom, posteros Esau, fratri Jacobi Patriarchæ loquentes. Qui cum, ut fratres, phrasæ Scripturæ, hoc est sanguine conjuncti, malis Israëlis, debuissent serio commoveri, tantum oberat, ut illis vel tancillum adficerentur, ut potius non contenti Hierosolymorum obsessione & expugnatione summe miserabili, sub Nebucadnezare, maximum in modum in fatis illorum lætarentur non solum, sed ut funditus exscinderentur, omnino cunctis votis optarent. Hoc sine dubio emphatica וְעַזֵּבֶת Prophetæ עַזְבֵּן, gradum supremum odii in Idumæis seu animum intensissimum denotans, innuit. Circa locum secundum sufficiat Gejeri observatio: *Emphaseos caussa quinque idem verbum (טוֹב)* repetitur, ad innuendam cantorum continuatatem, solemnitatem, hilaritatem, devotionemque seriam. Quod ad tertium dictum attinet, cui libet patere potest Epizeuxin וְעַזְבֵּן miserere, magnitudinem periculi, atque inde ortam adfectus vehementiam exprimere. Ad postremum notentur Michaelis ad hunc locum verba graphica: *suffixum animal fides*, ut Ps. III: 8. XVIII: 29. *angorem autem & dolorem testatur geminatio hæc & reliqua verba gravissimum*, qualis est eorum, qui pœnas infernales sentiunt, ut quæ maxime in desertione Dei consistunt. conf. similem geminationem patheticam 2. Reg. IV: 19. & ex Kimchii allegatione 1. Reg. XVIII: 37. Gen. XXII: 11. Exod. IIII: 4. Altera emphasis, in ה para-gogico fini vocabuli addito, sita, eamdem indolem fugæ illius memorabilis repræsentare & simul intende-re

re videtur. Quo posito, repetita hæc verba, in fugam hostium Christi & ejus victoriam gloriosissimam omnium rectissime dicuntur. De cætero neminem offendat, quod fuga Regum tantum hic mentio fiat & non totius exercitus: omnibus enim notum est, Rege aut Duce belli superato & vincto, sine ulla difficultate cæteros milites dispelli; ad quod Hieropolites callidus & sub illa similitudine fugam hanc elegantissime depingit. Conf. Diss. sub Pres. Rechenbergitam Jenæ Anno 1737.

§. IX.

Neque contempendum, pro nostra expositione præsidium est, quod ex immediate sequentibus verbis deduci potest. Cum enim §. 1. 2. & 3. brevibus quidem, at quantum satis est, ostensum sit, totum Psalmum ac imprimis, quod tractamus omnia, ad Nov. Testamentum & Christi tempora pertinere: sane cum mentione fugientium Regum hostilium, commodissime connectitur argumentum posterioris hemistichii, in quo memorantur spolia & ea distribuens habitatris domus, hoc est victoris sponsa seu uxor, per quam intelligimus fideles in regno Christi cives conjunctim sumtos, ut qui habitant in ecclesia tranquam in domo DEI. De quo ut dilucidius convincam placet ipsas vocum origines paulisper pendere.

De vocis בֵּית significatione nemo dubitavit, sed inter omnes convenit interpretes, illa designari domum, sicut ipsam radicem alii ad בְּנָה edificavit minus recte, ut puto, alii autem Chaldeorum בְּנָה trahant.

hant. autem quod attinet, deducunt nonnulli eam
 a vocē ~~τινας~~ puleber, decorus, amarus fuit, quod
 deinde mutata media radicali & in effet pulcher si-
 ve pulchritudo aut species, ut sic ~~נָהָר~~ secundum
 versionem vulgatam significet speciem domus, aut si-
 cut Lutherus vult: die Hauss-Ehre sive die Hauss
 Gray; cum pulchritudo seu species domus nihil sit aliud
 quam mater familias; sic etiam uxorem voca-
 tam fuisse exemplis comprobat Roa, teste Gejero ad
 hunc locum. Quæ explicatio in se quidem optime
 in Christi sponsam, quo nomine ecclesiæ cives seu
 membra in Canonic. Salomonis designantur, conveni-
 ret. Interim radicem genuinam ~~נָהָר~~ credimus cum
 Magno Gejero esse ~~נָהָר~~ habitavit; unde nomen adje-
 citivum est ~~נָהָר~~ licet in sacro codice non occurrat,
 & inde porro femininum absolutum ~~נָהָר~~ habitans seu
 habitatrix, quod legitur Jer. VI: 2., cæteris locis ha-
 bitaculum & habitationem substantive notat ut Job.
 VIII: 6. & alibi. Quod enim quidam a radice ~~נָהָר~~
 nostrum ~~נָהָר~~ deducant, id satis coacte fieri putamus.
 In statu constructo ~~נָהָר~~ habet. Nec sane ab ulla alia
 radice facilius aut concinnius deducitur. Notanda
 scilicet hic est Schmidii observatio: Ecclesia est &
 domus, in qua DEUS habitat & habitatrix domus seu
 mater familias, quatenus per verbi ministerium Divi-
 na beneficia suis dispensat. Tenendum vero verbo
~~נָהָר~~ simul connotari tranquillitatem in habitando; Ser-
 vator enim noster in secula benedictus suis pacem
 cum DEO, conscientiae tranquillitatem, contra impe-
 tus hostium spiritualium defensionem & conservatio-
 nem

¶) 21 (¶

nem conciliavit; de quo spiritus DEI Esaj. XXXII:
18. Ezech. XXXIV: 25. conf. quoque Es. XI: 6. 7.
8. 9. Nonnulli quidem etiam putant terrenum heic
Novi Testamenti ecclesiæ statum cum externa pace
conjunctione exponi: ast hoc falsum esse monstrat
ipse Christus Joh. XVIII: 36. בֵּית vero jam optime
puto derivari a Chaldeorum בָּזָת, quod apud illos
per noctare denotat; ut sic vi etymi locum per-
noctandi significet; vocem hanc a Hieropsalte etiam
pro ecclesia militanti sumi frequentissimum est, v. gra-
tia Ps. XXIX: 4. LXXXVI: 5. XCII: 14. quod
quoque fit apud Es. Cap. LVI: 5. 7. Hunc cœtum
Psaltes fine versus dicit dividere spolia, & quidem
spiritualia, uti sunt: gratia DEI, remissio peccatorum,
justificatio, sanctitas & tandem vita æterna, quæ Dux
Christus ei adquisivit, conf. Es. LIII: 12. Luc. XI:
22. Col. II: 15. qui captivam duxit captivitatem
v. 19. & contriuit verticem inimicorum nostrorum
v. 22. Victoria namque ejus est nostra victoria;
τῷ δὲ Θεῷ χάρει τῷ διδόντι ἡμῖν τὴν Τοῦ, διὰ τοῦ
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1. Cor. XV: 57.

AUCTOR & RESPONDENS.

FRATER INTEGERRIME.

Firmissime quidem, Te nihilquidquam, de animo meo erga
Te Fraterno dubitare, convictus sum. Certe ex quo Te
agmina Eruditorum quam audiissime petere, suspicatus
sum, tacito letatus sum affectu. Jam vero, postquam pro-
gressus Tuos, in hoc conamine, non contemnendos, ab Antim-
litibus quoque Eruditorum hactenus adprobatos, inaudivi, no-
vo, pectus Fraternum, perfunditur gaudio ac in varios erumpit a-
ctus. Nunc amore flagrat tenerrimo: Jam congratulatione
vividissima: Mox votis fervidissimis alteque captatis suspi-
riis astutus. His motibus e recessibus animi exitum violenter
quasi urgentibus resistere amplius haud potui, quin bac oca-
sione, cui parem forte frustra expecto, bunc affectum pu-
blice declararem. Maxima sane voluptate, Te in accidi ad
culmina eruditionis, omni opere adnixum cerno. Tibi itaque
laborum successus, corporis sanitatem, mentis aciem lumine ve-
ritatis corruscam atque omnigenam, que Te Tuosque condeco-
rare potest, felicitatem, a Patre lumen ex imis medullis
adprecor.

JACOBUS WANOCHIUS.